

LACOL

Vilassar de Mar fabril

Història i patrimoni industrial

VII Beca d'Investigació i Recerca Local
Ernest Lluch de Vilassar de Mar, 2014

Pagès editors
LLEIDA, 2018

Aquesta obra, que és fruit de la VII Beca d'Investigació i Recerca Local Ernest Lluch, 2014, ha estat publicada amb l'impuls i el patrocini de:

Ajuntament de **Vilassar de Mar**

© dels textos: Lacol SCCL, 2017

© de les fotografies: Els seus autors i arxius corresponents, 2017

© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2018

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: abril de 2018

DL L ????-2018

ISBN: ?????

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a **Lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

El jurat encarregat de la VII Beca d'investigació i recerca local Ernest Lluch de Vilassar de Mar 2014, format per Rosa Lluch i Bramon, Feliu Novell i Andinyac, Sol Teixidó i Blanch, Oriol Vergés i Mundó, Jordi Ferrer i Fontanet i jo mateixa, en qualitat de regidora de Cultura, va acordar en resolució de 27 de novembre de 2014 atorgar la Beca al projecte titulat "Recuperem el Vilassar de Mar fabril".

Aquest projecte, presentat per la cooperativa d'arquitectes LaCol, va ser considerat pel jurat, d'acord amb les bases de la convocatòria, "el millor projecte inèdit d'investigació en el camp de les ciències socials i humanes, principalment en l'àmbit de la història i de la geografia, del patrimoni cultural i artístic referit al poble de Vilassar de Mar i al seu entorn", i va cridar l'atenció tant pels seus objectius com per la metodologia emprada, com pel fet que venia a cobrir un dels buits més destacats en el coneixement del passat de Vilassar de Mar.

El seu objectiu general era recuperar la memòria històrica industrial del nostre poble i fer-ne difusió, i per objectius específics centralitzar en un únic document el patrimoni fabril de Vilassar de Mar, difondre el patrimoni fabril i les característiques arquitectòniques dels edificis, recollir els testimonis orals i documentals sobre el passat industrial, situar les fàbriques desaparegudes en el context actual comparant el Vilassar de Mar passat i l'actual i fomentant la qüestió del futur, i promovent la participació activa de la ciutadania. En la seva versió final, va ser acceptat pel jurat, reunit el 13 de juny de 2017, i aquesta ha estat la versió que pren forma en aquest llibre.

Tal i com podreu comprovar en llegir-lo, els autors s'han capbussat de manera exhaustiva en nombroses fonts, principals i secundàries, amb l'objectiu de poder reconstruir la veritable magnitud del Vilassar de Mar fabril, amb implicacions en tots els àmbits de la societat, i posar-la en el context de la industrialització del Maresme i de Catalunya. En aquest treball també té una importància destacada la recuperació de la memòria històrica col·lectiva, a la qual contribueixen de manera

destacada els nombrosos testimonis, fotografies i els plànols que molt gràficament i didàctica ajudaran els lectors a entendre aquest aspecte tan important, i fins ara tan poc conegut, de la nostra història recent.

Esther LÓPEZ I MARTÍ
Regidora de Cultura i Festes Populars

Introducció

L'objectiu principal d'aquest treball és recuperar la memòria fabril de Vilassar de Mar. S'ha recopilat tota la documentació trobada per tal de reunir-la en un únic document, classificar-la i difondre-la a tothom que hi estigui interessat, perquè en pugui fer ús i, si és el cas, ampliar-la.

Una altra de les finalitats d'aquest treball és fer visible que, durant un període de la història, el nostre municipi va ser una peça important de l'engrenatge que va desenvolupar tot el procés de la revolució industrial a Catalunya.

Vilassar de Mar, juntament amb Mataró i Vilassar de Dalt, són tres poblacions clau en el desenvolupament industrial de la comarca del Maresme, i aquesta al seu torn ho va ser en l'àmbit català.

Durant aquest període, l'activitat fabril era un dels motors econòmics de la vila, i donava feina a gran part de la població, per tant, durant un espai temporal aquesta va ser l'activitat econòmica principal i creiem que és important donar-li valor.

Derivat d'aquest factor, un altre dels propòsits ha estat el de potenciar la memòria històrica col·lectiva de la vila, parlar amb les persones que van viure l'experiència de primera mà —que van treballar a les fàbriques o vivien al municipi quan estava tan lligat a aquesta activitat— que recorden anècdotes i ens poden explicar allò que no pot transmetre cap document: quin era l'ambient del municipi, quin aire s'hi respirava, quines dinàmiques predominaven, quins eren els horaris i les rutines, en definitiva, com era la vida quotidiana quan la dedicació fabril a Vilassar de Mar era tan rellevant.

Situar —en la mesura del possible— els edificis fabrils sobre plànols urbanístics ens permet tenir una altra mirada, ubicar-nos en l'espai i orientar-nos en el poble de l'època, obtenint una dada més que ens permeti reconèixer encara alguna petjada d'aquell moment.

El fet d'estudiar el patrimoni industrial —sobretot el que encara roman dempeus—, però també el que trobem en els plànols i les imatges ens permet trobar punts de confluència relacionats amb l'època. Parar

l'atenció en quins eren els sistemes constructius, quins materials s'utilitzaven, la complexitat de les solucions arquitectòniques, entre d'altres, ens poden donar una idea més per acabar de contextualitzar i entendre una mica més aquesta part de la història.

Volem aprofundir en la història local i concretament ens preguntem per què l'activitat fabril al nostre municipi no va continuar. Aquesta pregunta sorgeix des de l'inici del plantejament del treball, ja que al començament la industrialització va ser molt rellevant a Vilassar de Mar, com veurem, i alhora el poble està envoltat de municipis on la indústria ha continuat, si més no, durant un període més llarg, com és el cas de Mataró i Vilassar de Dalt. Ens preguntem, doncs, si aquest fet es deu a causes conjeturals o estructurals.

Sobre la història social ens sorgeixen moltes qüestions, entre altres mirarem d'analitzar quines conseqüències va tenir el període fabril a nivell associatiu, abans i durant la Guerra Civil Espanyola, i com va influir el conflicte bèl·lic en les dinàmiques fabrils del municipi. Ens interessa saber quin era el rol de la dona en la societat industrial del poble i si això va tenir algun efecte diferenciador respecte a d'altres poblacions.

Contingut

Anotacions prèvies

El projecte que vam presentar per optar a la VII Beca Ernest Lluch tenia per objectiu inventariar, estudiar, descriure i explicar el patrimoni fabril del municipi contingut en un únic document en format informàtic i interactiu. Amb la finalitat de fomentar la recuperació de la memòria històrica d'aquell període i difondre-la per al seu coneixement i estudi.

Degut a la manca de documentació sobre el tema, especialment sobre el patrimoni industrial, hem hagut d'anar obrint noves línies de recerca, que d'una manera o una altra ens poguessin anar concretant l'objectiu principal del treball i farcint-lo de dades rellevants.

L'organització i el contingut d'aquest estudi s'ha anat adaptant a la documentació que hem pogut consultar.

El resultat final ha estat força diferent del que ens imaginàvem abans de poder comprovar el grau —molt baix— de documentació sobre el tema. A causa d'això en resulta un document més heterogeni que inclou no només el patrimoni fabril, sinó altres aspectes generals sobre la matèria.

El propòsit final, però, és el que hem cercat durant tot el procés, ja que hem mirat de centralitzar tota la documentació sobre la qüestió de manera ordenada per tal que pugui ser consultada i, algun dia, ampliada.

Tornant al mostreig de les dades, volem remarcar que malgrat que s'ha intentat seguir un alt grau de rigor i exhaustivitat, algunes vegades no hem obtingut els resultats esperats de les dades consultades per manca en les seqüències cronològiques, per manca de parts, literalment físiques, dels documents o per manca de precisió o polidesa del qui les prenia en aquell moment, entre d'altres factors.

Derivat d'aquest últim aspecte, s'observa que moltes vegades els noms de les persones registrades s'escriuen diferent, per exemple el cognom Casòliba el trobem amb v o amb b —fins i tot començat amb

g, Gasòliba—, passa el mateix també amb Rufau i Brufau, Bonaventura i Ventura, Sust, Sus i Just, Fabres i Farres, Puig i Puech, entre d'altres. S'ha optat per utilitzar la més generalitzada als documents o la que usaven majoritàriament els investigadors que ja han escrit sobre la matèria. S'ha mantingut l'escriptura original quan s'han transcrit directament les dades.

S'observa, també, en els documents fiscals, poca rigurositat alhora de posar el nom de la persona al càrrec; en el mateix document s'hi pot trobar el propietari de la fàbrica —malgrat que la societat no estigui al seu nom—, el nom de la societat pròpiament o el nom de la persona que la representa —a vegades estan formades per diferents socis i no sempre es registra el mateix.

En aquest punt voldríem remarcar la importància de la cura de la documentació històrica, la gran tasca que es fa als arxius, sobretot ens referim al de Vilassar de Mar, on hi hem passat hores consultant documents. Esperem que en un futur gaudeixin de més recursos per dur a terme la seva tasca de conservació i catalogació, així com fomentar el fet que les persones que tinguin documentació sobre el municipi la facin pública de manera que es converteixi en un document que sigui consultable per a tothom.

Aprofitem, també, per fer notar la nostra demora en la finalització del treball. Aquest fet es deu en gran part a la recerca de les fonts documentals, ja que a priori les previsions de trobar-ne era molt escassa. Es van consultar totes i cada una de les caixes de l'arxiu municipal de Vilassar de Mar on es creia que hi podria haver alguna dada que ens pogués interessar, es va contactar amb infinitat de fons documentals, museus i d'altres entitats on pensàvem que hi podria haver informació sobre la matèria. Tot això ha significat una modificació important en el temps d'entrega previst.

Estructura del treball

La documentació aquí publicada s'organitza mitjançant dos grans blocs.

La primera part és una seqüència cronològica de l'evolució de la indústria al municipi, que es divideix en tres apartats que corresponen cada un a un període de temps determinat. Ajudant-nos majoritàriament de les fonts documentals, de l'evolució i del creixement del municipi —urbanísticament i demogràficament— i de la informació escrita per historiadors sobre el tema, es presenta un recorregut històric de les fàbriques a Vilassar de Mar.

Prèviament i a manera de contextualització s'introdueix un breu recull històric del municipi i entorn corresponent a l'època anterior a la industrialització.

Durant el recorregut s'intenta mostrar aquells aspectes rellevants que s'han plantejat com a objectius, començant per la importància que va tenir Vilassar de Mar durant la revolució industrial. Un cop acabat el recorregut s'exposen algunes idees per reflexionar sobre les qüestions plantejades.

El segon bloc inclou el conjunt de documentació gràfica i escrita referent a les fàbriques o indústries més grans o de les que disposem de més informació.

S'ha pensat a manera de catàleg on hi ha una fitxa de cada una de les fàbriques, ordenades segons la ubicació del poble on se situaven.

En aquest apartat és on es vol fer visible majoritàriament el que els testimonis orals ens han explicat, de manera que podem situar els records i les anècdotes a cada una de les fàbriques.

Per a contextualitzar una mica més ens hem ajudat dels motius vilassarencs —noms que han passat de generació en generació— i amb què eren conegudes les famílies, les persones o alguns indrets de Vilassar de Mar, recollits en dos volums, el primer de Lluís Guardiola, *l'Anecdotari Vilassarenc*, i la *Galeria de penja-ases*, de Damià Bas. Ens han ajudat a lligar alguns caps i reconèixer persones i famílies, edificis i zones del nostre municipi. A manera de petit homenatge hem volgut transcriure algunes de les que estan directament relacionades amb el tema.

A les fitxes es descriu breument, a través de les fotografies, plànols i esquemes, quins eren els processos que es duïen a terme a les fàbriques, les seccions o departaments que hi havia a cada una i l'ús de la maquinària instal·lada, entre d'altres.

S'aprofita per descriure de forma general, els aspectes arquitectònics més rellevants dels immobles o recintes fabrils.

Agraïments

No voldríem deixar passar l'oportunitat d'agrair el suport de les persones que ens han ajudat en aquesta tasca de recerca i investigació, ja sigui amb una col·laboració directa, amb indicacions —tan importants per a poder obrir línies de recerca— com en el fet de facilitar documentació.

En primer lloc es vol remarcar l'ajuda rebuda de tots aquells professionals dels fons documentals consultats, com és el cas de: l'Arxiu del Foment del Treball Nacional, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, la Biblioteca de Catalunya, el Círcol Literari de Vic, l'Arxiu del Col·

legi d'Arquitectes de Catalunya i especialment l'Arxiu Municipal de Vilassar de Mar.

Es vol remarcar l'ajuda rebuda del petit equip que hi ha darrere d'aquest equipament tan important, dirigit per la Cristina Simó, que ha tingut l'amabilitat de facilitar-nos tota la documentació sol·licitada així com d'obrir-nos les portes de l'arxiu cada vegada que li demanàvem. La consulta i buidatge de la documentació que s'hi conserva ha estat de gran importància per a realitzar aquest treball. No ens volem oblidar de l'equip de voluntaris que col·laboren catalogant tota aquella documentació que encara no ha pogut registrar-se. Volem tornar a remarcar la importància d'aquest equipament per al municipi i el valor històric del que s'hi conserva.

Malgrat que no hi vam trobar documentació específica per al nostre treball, s'agraeix la disposició i atenció dels professionals de les següents fons documentals: l'Arxiu Comarcal del Maresme, el Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa, la Direcció de Patrimoni del Departament de Cultura, l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès) i l'arxiu Municipal de Vilassar de Dalt, amb qui d'una manera o una altra vam tenir contacte directe.

A totes les persones que han fet possible realitzar les entrevistes. En Jordi Viñes, des de l'Ajuntament de Vilassar de Mar per facilitar-nos la majoria de contactes i a la Biblioteca Ernest Lluch per cedir-nos l'espai per a realitzar-les. Allà vam entrevistar el Cristóbal Egea, l'Àngels Pagès i en Jaume Lloveras.

A la Sílvia Ocaña, que ens va facilitar l'entrevista al Pairal, amb la Maria Nonell, la Pepita Mateu, la Carmen Cecília, la Montserrat Cisa, Asunción Martínez i la Madrona.

A la Carmen Ramon, que ens va facilitar l'entrevista al Casal amb l'Asunción Mateu, l'Angelina Reig, en Francesc Cuenca, la Lola Llovés, en Jeroni Marçal, en Joan Maltas, la Teresa Noé i la Juanita Iglesias, i també ens va explicar records propis.

Al Feliu Novell i a la seva àvia Teresa Capilla, l'entrevistada de més edat, però que amb gran lucidesa ens ha transmès moltes vivències i records.

Volem destacar totes les persones que viuen al poble i que d'una manera o una altra ens han donat un cop de mà, especialment l'Artur Vilalta, en Joan Martí Bernet, que ens va facilitar un conjunt de fotografies antigues digitalitzades i en José Vargas, per la documentació aportada.

Als escrits i treballs de molts historiadors a qui fem referència sovint, sobretot a l'historiador per excel·lència del nostre municipi, en

Damià Bas i tota la tasca que ha deixat com un llegat molt valuós pel nostre municipi, malauradament no el vam poder conèixer en persona.

A la Bet Garriga, per la seva col·laboració, principalment en termes lingüístics, les interminables correccions, consells i referències, que han millorat notablement aquest treball.

I, finalment, als membres del jurat de la beca per haver-nos-la atorgat, i per tant donar-nos la possibilitat de realitzar aquest treball i poder conèixer una mica més el municipi. Fer notar, també, les facilitats donades per postposar l'entrega del treball per tal de realitzar la recerca amb més temps de l'establert. Ens posem a la seva disposició per a qualsevol dubte o col·laboració futura sobre el tema.